

الكتاب الثاني

جزء اول

مؤلفي

دارالتعليم مكتبي معلمى الحاج ابراهيم

بيك اوچيوز بش سنه هجريه سنده تأليف ومكتب ملكيه شاهانه
طلبه سنه تدریس اولئمش و جزء جزء نشرى ایچون معارف
نظارت جلیله سنك استحصال رخصت قلم مشدر

در سعادت

(مجمودبك) مطبعه سى — باب عالی جوارنده ابوالسود

جاده سنده نومرو ۷۲

۱۳۰۵

— ❦ ادبیات عثمانیه ❦ —

هرامورك كونه كونه آدابى اولديغى كېي. بر كتابه بدأ ايتنك
دخى آدابى واردركه برنجيسى حمد و ثنائى جناب خدا، ايكنجيسى
صلاة و سلام نبى محتبى، اوچنجيسى دعائى بالخير پادشاه سرير
ارادر. بو وجيهه يي ايفادن صكره ديرزكه ذكر و بياننه تصدى
ايدە جكمز (فن ادبيات) ده نصل كونه كونه اسلوبلر و دقيق
دقيق نكتهلر و ارايسه (ادبيات) لفظنك جزئى اولان (ادب)
لفظنده دخى وضعاً و عرفاً درلودرلو معنالر واردر .

بولفظ فى الاصل ظرافت و اوصلوق، كه قولاً و فعلاً ناسه
حسن معامله و لطف مجامله ايلمك معناسنه در . بعضلر دخى
لفظ مذكورى هر نوع خطا دن مابه الاحتراز اولان شيلرى
بيلمك دن عبارتدر ديو تعريف ايتمشلر . بعض ديكر دخى ادب
برقوت راسخه نفسيه دركه متصف اولان كيمسه يي موجب شين
وعار اولان شيلردن حفظ ايدر ديو تفسير ايلمشلر . و اوائل
دولت اسلاميه ده سبب تأديب اولديغى اچون علوم عربيه ايله

اشعار عربیہ دخی ادب اطلاق ایتشکر کہ سببیت علاقہ سیلہ اطلاقات
مجازیہ دن اولمش اولور .

ایشته بو علاقہ یه مبنی قولاً باعث تأدیب اولدیغی ایچون
لسانزده کرک منشور و کرک منظوم آثار مستحسینہ و مرغو به یه
ادبیات اطلاق عرف اولمشدر که ادبه منسوب مقالات دیمک اولور .
ارتق بو حالده (ادبیات) دیندجه لوحه خاطره عالی کلامر
وفصیح و بلیغ و لطیف و ظریف طرز اسلوبی حسن و نظم و ترتیبی
مستحسن نثرلر و شاعرلر لایح و منجلی اولوب عادی و رقپاره لر
وتیاترو اعلانلری و صاتیلق اشیا یافته لری مثللو مبتدل شیر بر
طرف اولور .

بالاده ذکر و بیان اولندیغی اوزره ادب لفظی بعضر ناسله
قولاً و فعلاً حسن معامله ایتمکدر دیه ایلدکری تعریف، ادبی
ایکی قسمه تقسیم ایتمش اولور که بری ادب قولی یعنی ادب لسانی
وبری ادب فعلیدر . انسان حیوانات سائرهدن لسانله یعنی نطق
و بیانله ممتاز اولدیغندن لسانه نقدر خدمت ایدلسه انسانته
خدمت ایدلمش اولور . فلذک هر قومک ارباب دانش و اصحاب
ورزشی کندی لسانلرینه خدمت ایده کمشلردر . اسلاف امجاد
ادبای عثمانیه دخی بنیان بهین شعر و انشایی تأسیس و ترصین ایتمکه
لسانه کلی خدمت ایلمشلر ايسه ده اخلافکده بو مطلبده کی خدمتلری
منکر دکدر . علی الخصوص غبطه فزای اعصار اولان عصر
فضائل حصر (سلطان حمید خان اعظم) ده ارباب همت و غیر تک

بوکاره اهتمام وانها کلری اولکی زمانلردن دها زیاده اولدینی
مسلمدر .

عهد سعد اقتران جناب جهانبا نیده ممالک محروسه عثمانیه
بردستان ادب شکنی المش واستفاضه انام ایچون هر طرفده عالی
مکتبلر و دلکش دارالفیضلر ساحه پیرای طرح وتأسیس اولمشدر .
علی الخصوص مکتب ملکیه شاهانه که زیر حمایت پادشاهیده بولنق
شرفیله امثالنه مباحاتمون و اول فیضکاه معارفده تحصیل انواع
قنون ایدن اذکیای قوم عصرده سانکه برر فلاطوندر . بومکتب
فیض مکسب هر نوع علوم و معارفه محل اولدینی کبی بوراده
تحصیل ادبیات اولنسی دخی اولیای معارف عندلرنده نخبه امل
اولدیغندن بو عید کتر هر نقدر بضاعه اقتداردن تهی دست ایسهده
معارف نظارت جلیله سی جانبندن حسن ظنه مظهر اولمقله بوا مر
خطیره مأمور بیورلمشدر . همان جناب حق اشبو امر عسیری
تیسیر بیورسون آمین .

کتب و قرائتله مألوف اولنلره روشن و عیاندرکه محفظه
خاطرده مخفی اولان بر معنایی اظهار و یا بر قصه بی اخبار صد دنده
نثراً و یا نظماً سرد اولنان کلام کوچک کوچک جمله لردن ترتیب
اولنوب او جمله لر دخی برر لفظ مفرددن ترکیب ایدیلور .

ادیاتدن معدود اوله بیله جک بر کلامک هیئت عمومیسه
و مجموعهنک موقع مقبولیت و استحسانده واقع اولسنک اسباب
وبواعثی اولدینی کبی او کلامی تشکیل ایدن جمله لرک و او جمله لرک

تركب ايتديكى كله لك اسلوب لسانه موافق اوله رق تشكىل و تركب ايتمنك دخى قواعد و شرائطى وارد ر . تمهيد كلام ايدن متكلم كلامك مدلولى اولان معنائى سامعك ذهنه لايقى وجه اوزره احضار و القا ايتمه بورجلودر و كلامى استماع ايدن سامع دخى سمعه ثقلت و طبعه نفرت و ير ن كلامه حواله سمع التفات ايتما مكد حقلودر . و معلومدر كه كلام لفظ ايله معنادن عبارت بر كيفيت اولوب لفظ كلامك صورتى و معنى ماده اصليه سيدر . فى المثل معنى سس و لفظ الحان و آهنگدر . الحان و نغمات بيلميان كوزل سسلى بر آدم نقدر باغرسه چاغرسه سسنى كيمسه يه دكتديره مز . اما فن موسقيده ماهر بر كيمسه سسى كوزل اولورسه نعم المطلوب يا ، اولسه بيله اصول شناسلغك و ترنماتنك تاثيراتيله اوقودينى بسته يي استماعه هر كسى مجبور ايدر .

انسانك ذهنه توارد ايدن معنى سس كى فطرى و جبلى اولوب الفاظ ايسه كسى و تعلميدر . بوكا دليل ارانورسه ايكى اوقور يازار ادمك برنده خيالات شاعرانه و وسعت قريحه اولوبده ديكرنده اولما مقدر . و كذلك بر اديب عرب و يا بر عجم و يا بر فرانسز كندى لسانى اوزره ايجاد نظم و نثره قادر اولدينى حالده تركى لسان اوزره يولنده بر شى سويله رك تصوير معنى ايدمه مامسى دخى بو مدعايه بر دليل اولور . فلذلك مبتدئين ايجون لازمكلان وظيفه اولو الفاظ كلامك حسن تركيب و تنسيق ترتيبه تمرن و ممارست ايلمكدر .

بعضلر معانی بی یول اوزرنده کی احجار مطروحیه تشبیه
ایدوب اتی مدنی وقروی وخضری وبدویدن هرکس اخذ
ایده بیلور. اصل هنر اومعانییه دلالت ایده جک الفاظی انتخابده
واوالفاظی حسن ترتیب و ترکیب ایلمکده در دیمشدر .

معانی احجار مطروحیه تشبیه اولندیغی کبی اومعاینک
ظریف و طریفی دخی احجار مطروحیه کنک ایشه یرایه جق
اولنرینه و معاینک ردی و قبیحیده احجار مطروحیه کنک ایشه
یرامیه جقلرینه تشبیه اولنه بیلور. فلهدا انتخاب معنی دخی پک
بیوک هنردر. بونکله برابر معنی کوزل اولوبده الفاظ یاقیشقسز
اولور ایسه و یاخود لفظ ایله معنی یکدیگره متناسب و متلایم
اولماقندن ناشی الفاظک سبک و نظمنده خلل بولنور ایسه بر
کوزل کیمسه طبعک نفرت ایده جکی چیرکین بر قیافته کیرمش
کبی اولور.

بوندن اول مبتدئینک نظم کلامه تدریب و ممارست ایلملرینک
لزومی ذکر اولنمشیدی. شمدی اولزومک سببیه بیان ایده لم.
هرهانسکی فنده اولور ایسه اولسون درجات عالییه ترقی ایتمک
کسب ملکه ایله حصول بولور. ملکه دخی بر قوه راسخه نفسیه دن
عبارتدرکه اتی تحصیله کثرت ممارست و وفرت اشتغالدن بشقه چاره
یوقدر. ایشته ممارسات کثیره و اشتغالات متوالیه انسانی او قوه
راسخیه مالک ایدر. و یاخود کثرت خدمتله انسان او قوتک مملوکی کبی
اولمقله او قوت انسانه مالک اولور دیمشدر. والحاصل هرهانکیسی

مالك و ديكرى مملوك صاييلور ايسه صاييلسون مملوك مالك
حكم و تصرفدن ايريله مدني كبي انسان ايله ملكه راسخه سي
دخي برى برندن ايريله مز .

ملكه ، فنون و صنايعك انواعيله متنوع اولوب فقط هر نوع
ملكه نك درجاتي واردر . مثلاً ار باب حرف و صنايعدن برصنفده
بولنالرك ملكه لرى نوعاً متحد ايسده درجه مختلفدر . از جمله
بر قيو مجينك تصنيع ايتديكي اوانى سيميه نك درهمى سكر غروش
ايدرايسه ديكر قيو مجينك اعمال ايتديكي شينك درهمى درت غروش
ايدر . بوكا سبب بر يسي سكر غروشلق ايش ايشلمكده صاحب
ملكه اولمش و ديكرى درت غروشلق ايش ايشلمكده كسب ملكه
ايلمشدر . يعنى بر يسي اينجه ايش ايشلمكده رسوخ بولمش
و ديكرى قبا ايش ايشلمكده الشمشدر . ايسته هر بر اهل صنعتك
ملكاتي متفاوت اولديني كبي ار باب قلمك دخي ملكه لرى درجه
مختلفدر .

كتابدن بر يسي انه قلمي النجه ذهننده مستحضر اولان بر
معناني ملكه سي ايجانجه على الفور صحائف اوراقه نقش و تصوير
ايدر . اما براز قبا و عادى اولور . ديكر كاتب دخي او معناني
كسب ايتمش اولديني ملكه سي مقتضاسنجه غلط و خطا ايله
مشوب اوله رق كتب و ترقيم ايلر . بونلره مخالف اوله رق بر
بشقه كاتب ماهر دخي انه قلمي الور المز او معناني سلك سطوره
عقد لآلى كبي نظم ايلر كه هيچ بر يرنده عيب و قصور بولمقدن

بشقه مقتضای حال و مقامه مطابق اولمقله سـاپاش و استـحسانه مستحق اولور. ایشته بو کاتبـک او معناری قلمه المقده ملکه لری نوعاً واحد ایسه ده بزینک ملکه سی اوسط و دیگرینک ملکه سی ادنی و دیگرینک کی اعلی اولدینی ایچون درجه متخالفدر.

ایمدی هر بر اهل صنعته و لاسیما ار باب فن کتابته لازم کلان وظیفه غیرتکارانه حسن ملکه قزانوب سو ملکه دن اجتناب ایلمکدر.

دنیا ده وسائط معیشتک انواعی اولوب وسائطک افضل و اشرفی کتابتدر. ایشته عالمک هر طرفنده اک زیاده صیت و شهرت لری شایع و منتشر اولانلر مهره ار باب قلمدر. و هر بر کاتب ماهرک کندویه مخصوص اسلوب افاده سی اولدیغدن اسالیب کلام دخی بی نهایت درکه بر کاتبک طرز افاده سی و روش اسلوبی دیگرلره اویمز. بوندن اولکی منشیلر اکثر کلام لری اقمشه ملونه کبی درلو درلو صنایع لفظیه و معنویه ایله ترصیع و تزین ایدرلر ایتمش. لکن بو مثللو کلام لری فهم ایلمک خواصه مخصوص اولوب انلرک مادوننده اولنلر تفهمدن قاصر اولدقلری ایچون رفته رفته او طرز اوزره اولان کتابت ندرت بولمشر.

حتی کلامده اختیار تکلفات ایلدکلری ایچون اسلاف ادبیه شمدی بعض کسه لریک زیاده زباندراز طعن و تشنیع اولمقده درلر. لکن نظر انصاف ایله باقیلور ایسه لوم و تشنیعه

او قدر ایلرو کتمک و اسلافک اوکونه اسالیننی بالکلیه ابطال
واجبدر دیمک حقسنزلقدر . اسلاف اخیار کلامی هر زمان مصنع
اوله رق ترتیب و تألیف اتمکی التزام ایتماشلردر . انلرک دخی پک
چوق کلاملری غایت اسلوب واضح اوزره ایدی .

مصنع کلام یالکز عثمانلوجه به مخصوص اولیوب بو حال عربده
والسنه سائرده دخی وارددر . شو قدر وارکه اومشلو کلاملری
اولسانلرله متکلم اولانلر استقباح و تعیب ایلمیوب مزایاتی اقرار
ایدرلر . و او طرزده اولان کلاملری فهم ایده میانلر کندی
قصورلرینی اعتراف ایله امر تفهیمی اربابنه حواله ایلرلر .

اسلوب اثار اسلافی وقایه صد دنده بولنمقلغمز او اسلوبی
تعمیم و منحصرآ آنی ترویج ایلمک املندن ناشی دکلدر . چونکه
طرز و مشوارده و اطوار و حرکاتده وزی و قیافتده اهل عصره
بکزمک فصل لازم ایسه تکلم و تخاطبده و مکاتباده دخی حال
بویله در . یکی عادت استقباحاً اوائلده عربیه بنمک عادت دکل
ایدی دیو عربیه رکو بدن اجتناب اتمک علامات حمقندن
اولدینی کبی محضا اسکی عادت اولدینی چون خلقی آته بنمکدن
تخذیر ایلمک دخی علامات مذکوره دندر . عربیه چوغالدی
دیو آته بنمکی ترک ایتمالی زیرا صرهنه کوره آته بنمکه دخی
مجبوریت تحق ایدر .

میدان سخنک فارسلی اولان اسلافک سوزلرینه
عصر مزده نیجه هنروران تطبیق مقال اتمکده درلر . هله

سویلیان اکثر شعر لر بتون اسلافك كتدیكى وادیده در . کر چه
بعضیلر شعر هده نثر هده صورت واضحه ده یکی چیغر لر آچیلدی ،
میدانه یکی ادبیات چیقدی دیو ادعالرده بولنیور لر ایسه ده بونك
اصلی یوقدر . ساده اسلوب ده وکالیق درجه وضوحه کلام
منشور سو یلمك بز ه اسلافدن میراث قالمش اولدیغندن یکی
ایجاد اولنش شیلردن دکدر . ایشته نعما تاریخی میدانده در .
کذلك اسلاف قدر هم تکافتدن ازاده وهمده غایت بلیفانه
اوله رق کلام منظوم سویلیه جك شمدی برشاعر یوقدر دیسه م
ارتکاب کذب ایلمش اولمام ، زیرا حمدینك یوسف زلیخاسی
الده در . نعیمما کبی یوسف زلیخا کبی دها نیجه آثار برکزیده
اسلاف واردرکه انلر ادبیات جدیده دیو پارلاقنی ادعا اولنان
اثرلرک اکثری ظلام غلط وخطاده اولدیغنی اثباته کافیدر .
بلاریب وکان شونی بیان ایده بیلورمکه آثار اخلافده
من جهة المعنی معقد ومن جهة اللفظ مختل ومشوش پك چوق شی
اولوب بوکا سبب ایسه ترتیب کلام ایتمك شرائطنده کی قصوردر .
آثار اسلافی سیانتکارلقده بولمقلغمز انلر هر نه یازدیلر ایسه
کافه سنی قبول وترویج دکدر . چونکه او آثارك ایچنده دخی نیجه
حشویات و فن بلاغتجه مقدوح اولان تنافرات وتتابع اضافات وغیر
مقبول مبالغات واردرکه ذوق سلیم انلری استحسان ایلمز .
مع ذلك اوداتلرک کلاملری لفظاً خطا وغلطدن سالمدر .
بوکا سبب ایسه انلرک قوه علمیه لری وقواعد شناسلقلریدر .

کلامك موقع مقبوليت واستحسانده واقع اولسنك اسباب
وبواعثي اولديني کي بر کلام مسلسلی تشکیل ایدن مختصر مختصر
جمله لرك ترکب ایتدیکی کلمه لرك اسلوب لسانه موافق اوله رق تشکل
وترکب ایتسنك دخی قواعد و شرائطی اولدینی آنفاً خامه کذار
بیان اولمش ایدی . شمدی او صده شروع ایده لم ومن الله التوفیق .
کلامك موقع مقبوليت واستحسانده واقع اولسی اسبابنك
بر یسی او کلامك قواعد لسانه موافق اولسیدر . قواعد لسان
دیدیکمز کیفیت ترا کیب فصحا و بلغادن استنباط اولنمش درلو
درلو حالدردر . یوقسه اولا قواعد ترتیب اولنوبده ترا کیب اکا
تطبیق وتوفیق قلنمش دکلدر . لسان ایله تکلم قدمده بی آدمدن
بر شخص معینه بکزه دیلور ایسه اولسان ایچون ترتیب اولنان
قواعد دخی حدوئده او شخصك البسه سنه تمثیل قلنور . انسانه
البسه یچلیدیکی کي لسانه دخی قواعد ترتیب اولنور . بونک عکسی
متصور اولماز .

دیمک ایسترزکه بر لسان ایچون ترتیب اولنه جق قواعد
اولسانك احوالنه توفیق وتطبیق ایدملیدر . یوقسه قواعد عندیة
محدثه ترتیب ایدوبده برلسانی اکا تطبیقه اوغراشما ملیدر . وبر
لسانك قواعدی اولسانك احوالی بیلمکه دلیل اولدیغندن هر
شیدن اول تعلم قواعدده صرف همت ایدملیدر ،
قواعدك نظریاتنه واقف اولقسزین لسانمز اوزره نظاماً
ونزاً ترتیب کلام ایتک قراکقلده یوله چیقمق کییدر . کرچه

کثرت ممارست ایله لسانزده انشای نظم ونثر ایدنلر وار ایسه ده انلرک چوق یرده غلط و خطالری کورلمکده در .

اسباب مذکورہ نیک بریسی، منشی اوله جق کیمسه آثار بلغانک اگ کزیده لرینی تتبع ایدوب حسن اسالیب کلامه کسب وقوف ایلمسیدر . و بریسی خاطرینه خطور ایدن معانی بی قلمه المقله اشتغال و تمرن ایدوب کلامی حسن ترتیب و تنظیم ایتمه ملکه کسب ایلمسیدر . ملکه سز یالکنز قواعد بیلمنک فائده سز لکی قواعد سز انشای نظم ونثر ایتنک فائده سز لکندن ازیددر .

ایشته قواعد مطابقتی و صاحبنک کسب ایتمش اولدینی حسن ملکه اقتضاسنجه خبط و خللدن مصونیت و مهدییتی حائز بولنان کلام سامعک ذهننه قطعاً اضطراب و تعب و یرمز . و او کلامک یکدیگرینی ولی ایدن کلمه لری بری برینه او قدر ملایم و متناسب اولورکه معناری سامعک ذهننه واصل اولمقده یکدیگره مسابقت ایدر بر حالده بولمقله سامع بر کلمه بی ایشتمکده اندن صکره نصل کله کله جکنی کشف ایلمک درجه سنه قریب اولور .

شرائطک بریسیده قواعد مخالف اوله رق یازلمش معقد و مختل ترکیلره تقلید ایله سوء ملکه قز انمامسیدر . چونکه او مثللو تعقیدات و اختلالات ایله مشوب اولان سوزلر سامعک ذهننه او قدر ایقاع مشکلات ایلرکه سامع پک چوق جمله لردن درست معنی استنباط ایده مز . و فحوای کلام نه اولدینی الفاظندن اکلاشیله مدیغندن مقصود اولان معنی ابهامدن قور تیه ماز .

اسبابك بر سیده کلامنده الفاظ حسنه و حیده استعمال
ایدوب صیق صیق لفظ مبتدل ویا لفظ ثقیل قوللاناماسیدر.
بر سیده ایجاز واطنابجه، و تأکید واطلاقجه، و بر کله نك
حذفجه، ویا اظهارنجه، و بر اسمك تعریف و تنکیرنجه، و تصریح
واضهارنجه، و بونلره مماثل امورجه مقتضای حال نه ایسه کلامی
اکا تطبیق ایلمسیدر. لکن بو اسبابك جمله سندن اقدم اولان
سبب لسانك قواعدینه رعایتدر. فلذلك نثراً و نظاماً کلام ترتیب
ایده جك منشی به اولاترا کییک نوعلرینی و کلامك اجزاسی اولان
کله لرك نسبتلرینی و کله لرك تقدیم و تأخیرجه اولان لزوم و اهمیتلرینی
و تراکییده حال و تمیز و ظرف و صفت مثللو واقع اوله جق
متعلقات و متفرعاتك صور استعماللرینی بیلمك، و کلامده مستعمل
اولان الفاظك کمیسی حقیقت و کمیسی مجاز اولوب مجازك دخی
انواع مختلفه سی اولدیغندن ثانیاً مجازلری دخی او کرمك لازمدر.
ایمدی کله لرك نسبتلری ایکیدر لو اولوب بریسی نسبت تامه و بریسی
نسبت ناقصه در. نسبت تامه خبرك مبتدایه و فعلك فاعله اولان
نسبتلریدر که بونلرك یکدیگره اولان ارتباط تاملرندن عبارتدر
زیرا جمله بی تشکیل ایدن بونلردر. و افاده مرام ایدر ایکن
متکلمك سکوتنك صحتی و سامعك مقصدی اکلایوب استفاده ایتمیسی
دخی بونلر ایله در. ترکییده لایعد الفاظله برابر بر مبتدا اولوبده
لفظاً ویا تقدیراً خبر اولسه ویا بر فعل اولوبده فاعل یا خود فاعل
مقامنه قائم آخر بر اسم بولنسه سامع اصلاً او ترکییدن استفاده

ایده مز . و متکلمک سکوتی دخی صحیح اولماز . فلذلك بر مبتدا
ایله خبره و بر فعل ایله فاعله کلام دینلور ، و بونلره جمله دخی
تعبیر اولنور .

نسبت ناقصه صفتک موصوفه و حالک ذوالحاله و مضافک
مضاف الیه اولان نسبتلریدرکه نه صفتله موصوف نه حال ایله
ذوالحال و نه ده مضاف ایله مضاف الیه بر حکمی مفید اولمدیغندن
(عاقل حسن افندی) ، (تکلم ایدر اولدیغی حالده) ، (احمد
افدینک برادری) مثللو ترکیب وصفی ، و ترکیب خالی ، و ترکیب
اضافیلر نه جمله و نه ده کلام صایلماز .

مبتدا ایله خبرک و فاعل ایله فعلک بیننده کی نسبته اسناد و مبتدا
ایله فاعله مسند الیه و خبر ایله فعله مسند دخی دینلور .
هر ترکیبک مداری و اصل اصیلی مبتدا ایله خبر و یا فعل
ایله فاعل اولدیغندن بزم ایچون اولالزومی قدر انلرک احوالندن
بخت ایلمک لازمدر .

﴿ بحث المبتداء والخبر ﴾

مبتدا اسم و صفت اولور خبر دخی بعضاً اسم و بعضاً صفت
و بعضاً ظرف و بعضاً جمله اولور . مبتداده اصل اولان هم معرفه
و هم ده خبر اوزرینه مقدم اولمقدر .

بغچه وقبو وکمی مثللو اخرلری فتح ویا ضم ویا کسر اوزره
مبنی اولیان اسملر مبتدا واقع اولدقلرنده اخرلری اسکان قیلنور.
ومبتدا ضمیر متکلم ویا ضمیر مخاطب اولمز ایسه خبرک اخرینه
ادات ربط اولان (در) لفظی کلور.

مبتدایک معرفه اولسنک لزومی سامعک استفاده سی
ایچوندر. فلذک فائدهنی مفید اولیان نکرهٔ صرفه مبتدا اولغه
صالح اوله مز.

مبتدایک خبر اوزرینه مقدم اولسی دخی مبتدا کلامده عمده
اولدیغندن سامعک ذهننه اولانی القا ایتک حکمتنه مبتیدر
(الله بردر)، (الله علیمدر)، (قرآن بنم حفظمدهدر)، (الله
تعالی کائناتی کندی قدرتیله خلق ایتدیکی شههدن وارستهدر)
ترکیبلی افاداتمزه مطابق برر مثالدر. بو ترکیبلیک دردنده
مبتدال معرفه و خبر اوزرینه مقدم اولوب خبر دخی برنجی
ترکیبده اسم، ایکنجی ترکیبده صفت، اوچنجی ترکیبده ظرف،
دردنجی ترکیبده جملهدر. و بو ترکیبده کی مبتدال اسم ظاهر
اولدیغنی ایچون خبرلرینه (در) اداتی کلشدر.

بعضاً ضرورت وزن ایچون اشعارده بو ادات استعمال اولنماز.
نیته کیم فضولی :

زهی ذاتک نهان واول نهاندن ماسوا پیدا
بحار صنعکه امواج پیدا قعر ناپیدا

بیتده (پیدا) و (ناپیدا) لفظلری خبر اولدقلری حالده محافظه
وزن ایچون بونلرده استعمال ادات ایلمامشدر.

مبتداه اصل اولان خبر اوزرینه تقدم ایسهده بعضاً خبر
مبتداه تقدم ایدر. بو دخی اکثریا ضرورت شعر ایچون وقوع
بولورکه اگر بویله ایدلسه وزن مستقیم اولماز. نیته کیم کمال پاشانک:

انساندر ممر وقوعات نیک و بد
صبر ایت کمال محنته این نیز بگذرد

بیتده (انساندر) لفظی خبر اولدینی حالده ضرورت وزن
ایچون مبتداه تقدم قلممشدر.

بعضاً دخی خبر مبتداه قصر ایچون تقدم قلمنور. (اودر
بوکا سبب) ترکیبنده اولدینی کبی که (اودر) لفظنک تقدم
قلمسی (انجق اودر) معناسنی مفید اولور. و نا بینک:

عییدر عاقله شیطان بنی الداندی دیمک
کندی نفسمدر ایدن نفسمه القای فساد

بیتده (عییدر) و (کندی نفسمدر) لفظلری خبر
اولدقلری حالده قصر ایچون تقدم قلممشدر.
خبر اگر مضاف واقع اولور ایسه ادات خبر مضاف الیهک
آخرینه کلور. نیته کیم باقینک:

ساحل بحر عدنر مکر اطراف چین
دست مهرانکجون اولدی بو کون کوهر چین

بیتمده کی (ساحل) لفظی خبر اولوب (در) اداتی انک مضاف
الیهی اولان (بحر عدن) ه کیشدر .

خبر ضمیر مخاطب و یا ضمیر متکلم اولور ایسه آخر لینه
یا لکنز ادات مخاطب و ادات متکلم کلور زسن عالمسک ، سز
عالمسکز ، بن عالم ، بز عالمز (کی) .

مبتدا ضمیر مخاطب اولوبده کلامده صراحة و یا خود
حکماً کلمه تأکید بولنور ایسه خبرک آخرینه (در) کلکده جائزدر
(سز البت بو فنی او قومشسکزدر) یا خود (بیلورم سز بو فنی
او قومشسکزدر) کی .

و كذلك کلام ظن و احتمال اوزرینه بنا اولنور ایسه ینه
ادات مخاطبدن صکره (در) اداتی کله بیلور (ظن ایدرم
— و یا خود — احتمالکه سز بو فنی او قومشسکزدر) کی .

اسماء اشارات ایله ضمائر اصلاً معرفه اولدقلری و مضاف
واقع اولان نکره اسملر دخی اضافتله کسب تعریف ایلدکاری
ایچون مبتدا واقع اولورلر (بو مکتب دارالفیضدر) ، (او خانه
بزم اودن دهامفرحددر) ، (سلامت انسان حفظ لساندهدر) کی .

اولنده ادات تنکیر اولان (بر) لفظی بولمیان اسم جنس لر
دخی تعریف جنسی ایله و اولنه ادات استغراق اولان (هر) لفظی
کلان اسم لر دخی تعریف استغراقی ایله معرفه اولدقلرندن مبتدا
واقع اوله بیلور لر (نجات صدقه در) ، (عالم جاهلدن افضلدر) ،
(هر انسان بر درلو درده مبتلادر) کبی .

اگر بر اسم نکره مخاطبه فائده پی مفید اولور ایسه او دخی
مبتدا اولمغه صالح اوله بیلور (بر عاقل برزاهدن خیرلیدر) کبی .
واما اسم نکره دن مخاطب مستفید اوله مزایسه مبتدا اولمغه
صالح اولمز . مثلاً (بر ادم عاقلدر) دنیلمکدن هیچ بر فائده
حصوله کلز .

مبتدا بعضاً تعدد ایدر و او حالده اولکی مبتدای ولی ایدن
مبتدالره و او عاطفه کتوریلور ، و بوکا سبب او مبتدالره هیدسنی
بر حکمه جمع ایلمک مقصدیدر (ارض و سما و نور و ضیا
ولیل و نهار و بحر و انهار اللهم وحدانیتته شاهددر) کبی .
بعضاً بویله تعدد ایدن مبتدالرده و او عاطفه مقدر اولور
(حساب ، هندسه ، جبر ، کیمیا ، عربی ، فارسی ، ادبیات ،
مکتبک پروغرامنه داخلدر) کبی . بعضاً خبر دخی تعدد ایدوب
و او عاطفه استعمالنه لزوم اولماز (علمی افندی عالمدر ، فاضلدر ،
کاتبدر) کبی . بعضاً بویله خبر لر حروف عواطفدن (هم)
لفظیه ایراد اولنور . (علمی افندی هم کاتبدر هم شاعردر) کبی .

﴿ بحث القصر ﴾

کلامده قصر اقتضا ایدر ایسه کلامک اجزاسندن برینک اولنه ادات قصر اولان (انجق) لفظی ویاخود (یالکز) و (فقط) بو مثلاً و قصری مفید اولان لفظلر کتور یلور (سزک وظيفه کز انجق تحصیل معارفدر) و (انجق سزک وظيفه کز تحصیل معارفدر) و (بن بو سوزی انجق سزه سویلورم) کی .

(انجق) لفظی کتور لمیه رک خبر مبتدایه تقدیم اولنور سه کلامدن ینه معنای قصر مستفاد اولور (تحصیل معارفدر سزک وظيفه کز) کی که بشقه شی دکدر دیک جیقار .

کلامده یاصفت موصوفه قصر اولنور . بو صورتجه ادات قصر مبتدایک اولنه کلور (انجق محمد افندی کاتبدر) کی . اشته بو ترکیدن محمد افندی کاتیت صفتیه موصوف اولوب اوصفت اکا مقصوردور . یعنی بشقه سی اوصفتله متصف دکدر معناسی اکلاشیلور ، لکن محمد افندینک شاعریت و عالیت و تاجریت صفتلریله متصف اولسی احتمالاتی دخی باقیدر . ویاخود کلامده موصوف صفته قصر اولنور (محمد افندی انجق کاتبدر) کی که بو ترکیدن دخی محمد افندی کاتیت صفته مقصورا اولوب بشقه صفتله متصف

دکدر معناسی اکلاشیلور ، لکن بشقه سنک دخی اوصفتله متصف اولسنک صحتی باقیدر .

ادات قصر استعمال اولنیه رق صفتک موصوفه مقصور تی مطلوب اولور ایسه خبر بالتقدیم (در) اداتی تأخیر قلنان مبتدایک آخرینه کتوریلور (کاتب محمد افندیدر) کبی که بشقه سی کاتب دکدر معناسی اکلاشیلور . واکر موصوفک صفته مقصور تی مطلوب ایسه (در) اداتی تقدیم قلنان خبرک آخرینه کتوریلور . (کاتبدر محمد افندی) کبی که بشقه صفتله متصف دکدر معناسی اکلاشیلور .

مقصور ایله مقصور عالی ترکیده بیلدیرن شی ادات قصر اولان (انجق) و (فقط) مثللو لفظلر ایله ادات خبر اولان (در) لفظیدر . شویله که (انجق) و انک مجراسنه جاری اولان (فقط) مثللو لفظلر هانکی لفظک اولنه کلور ایسه اولفظ مقصور علیه ودیکری مقصوردر . وکذک خبر مبتدایه تقدم ایتدیکی وقتده (در) اداتی هانکی لفظک آخرینه کلور ایسه اولفظ مقصور علیه ودیکری مقصوردر .

﴿ فعل و فاعل و مفعول بحی ﴾

هر فعلک بر فاعلی اولوق لابددر . و فاعل حقیقهٔ و یا خود حکماً فعلی ایشلیاندر .